Syntax und Stilistik der Alltagssprache. Beiträge der 12. Arbeitstagung zur alemanischen Dialektologie, 25. bis 29. September 1996 in Ellwangen/Jagst. Herausgegeben von Arno Ruoff und Peter Löffelad. IDIOMATICA, Veröffentlichungen der Tübingen Arbeitsstelle „Sprache in Südwestdeutschland", Band 18. Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1997, 296 p.

Al 18-lea volum al seriei IDIOMATICA[1] cuprinde comunicările prezentate la cel de al 12-lea colocviu de dialectologie alemanică, ţinut, în septembrie 1996, la Ellwangen, pe Jagst. Organizată (ireproşabil!) de Tübinger Arbeitstelle, întâlnirea ştiinţifică a avut ca temă-cadru „Sintaxa şi stilistica vorbirii cotidiene", prin vorbire cotidiană (Alltagssprache) înţelegându-se „întregul spectru al limbii vorbite, de la dialecte până la vorbirea curentă (Umgangssprache) din spaţiul lingvistic alemanic" (p. 9). Cum era de aşteptat, această din urmă precizare a imprimat colocviului un caracter predominant dialectologic. Prin deschiderea teoretică şi metodologică, materialele publicate depăşesc mult limitele de interes ale germanisticii.

După amploarea lor şi după temele abordate, textele din volum se grupează în trei categorii: 12 comunicări propriu-zise, 20 de prezentări ale unor lucrări în curs de desfăşurare şi 9 „miscele", scurte contribuţii care fie semnalează chestiuni de amănunt, fie pun în discuţie – fără a oferi neapărat soluţii – metode de cercetare sau opinii preconcepute. Volumul se încheie cu o prezentare succintă a activităţii nucleului ştiinţific Tübinger Arbeitsstelle, mai bine zis a întemeietorului, organizatorului şi animatorului acestuia, Arno Ruoff.

Din punct de vedere tematic, contribuţiile prezentate la colocviu se grupează astfel: 7 dintre cele 12 comunicări tratează chestiuni de sintaxă, 3 – chestiuni de stilistică, una (Hubert Klausmann, *Der Ellwanger Sprachraum – ein estschwäbisches Randgebiet*) asigură orientarea dialectologică în spaţiul în care urma să aibă loc excursia; în sfârşit, unul dintre cele mai interesante texte (Markus Hudt, *Zum Prestige gesprechener Alltagssprache: Sächsisch und Schwäbisch*) se referă la prestigiul diferitelor dialecte germane şi propune modalităţi de înregistrare şi de interpretare a opiniilor de „dialectologie naivă" şi a limitelor dialectale subiective. Tema aceasta apare şi într-unul dintre bilanţurile de cercetare (Petra Leuenberger, *Stadtsprache – Sprachen in der Stadt am Beispiel Basels*), de data aceasta ale unui proiect de dialectologie urbană.

O dominantă în preocupările lingviştilor întruniţi la Ellwangen o constituie diferitele aspecte ale contactului lingvistic, lucru explicabil dacă ne gândim că dialectele alemanice sunt vorbite şi în Alsacia, şi în Elveţia. Astfel, analizând unele evoluţii ale dialectelor din Alsacia în domeniile sintaxei şi morfosintaxei, Dominique Huck şi Arlette Bothorel-Witz (*Zum morphologischen und morphosyntaktischen Dialektwandel im Elsas. Einige empirische Beobachtungen*) constată, între altele, că modificările în speţă (referitoare la genul substantivelor, la alegerea prepoziţiilor şi, legat de aceasta, la recţiune, în sfârşit la tendinţa spre analitism) nu se produc sub presiunea germanei standard, tot mai puţin cunoscută de dialectofoni, ci a francezei, în multe cazuri a francezei vorbite, familiare. Autoarele reiau ideea – ce impune unele revizuiri metodologice şi unele redefiniri de termeni, precum *diglosie* şi *conştiinţă lingvistică* – în aprecierea critică a proiectului „Sprachbewusstsein der Mundartsprecher im Elsas".

Aceluiaşi cerc de preocupări i se subsumează şi comunicarea lui Peter Zürrer, *Systemveränderung in Süwalser Sprachinseldialekten.* Situat în mediu lingvistic franco-provensal, în contact permanent cu italiana, izolat faţă de Elveţia germanofonă, graiul din Issime oscilează, în domeniul morfosintaxei, între conservatorism şi inovaţie, între păstrarea sau crearea unor sisteme morfologice complicate şi simplificarea lor extremă. De reţinut că inovaţiile se explică, în unele cazuri, precum sistemul pronumelor personale compuse, prin modele romanice, pe care însă le dezvoltă dincolo de situaţia originală; în alte cazuri – precum transformarea pronumelor personale

[1] Despre alte publicaţii din această serie, vezi Magdalena Vulpe, *Note şi comentarii asupra colecţiei „Idiomatica",* în AnLIL, XXXII, 1988 – 1991, p. 155–162.

neaccentuate în enclitice verbale care, la persoana a treia singular, indică, pe lângă persoană, număr şi mod, şi genul subiectului –, prin evoluţie internă. În toate cele trei situaţii prezentate – flexiune substantivală, flexiune pronominală compusă şi enclitice verbale – se constată, în stadiul actual al graiului, o tendinţă marcată spre simplificare morfologică, evoluţie considerată de autor ca internă graiului.

Două studii de caz: Mathilde Gyger, *Zielsprache Schweizerdeutsch – Beobachtungen zur Syntax dialektaler Lernvarietäten von fremdsprachigen Kindern und Jugendlichen in der deutschen Schweiz* şi Beat Siebenhaar, *Stilistiche Varianz in der Sprache eines in der Deutschschweiz lebenden Romands,* urmăresc influenţa diglosiei manifestate în limba-ţintă (germană elveţiană) în cursul învăţării acesteia de către copii alogloţi, respectiv condiţiile utilizării alternative, uneori cu valoare stilistică, a dialectului din Berna (învăţat empiric) şi a germanei standard (învăţate la şcoală) de către un elveţian având ca limbă maternă franceza.

Un caz particular al contactului lingvistic, anume incomunicabilitatea între vorbitorii a două limbi, dintre care una, *lekoudesch*, bazată pe lexic ebraic, funcţiona ca limbaj secret al negustorilor de vite din Württenberg, este examinat de Yaron Matras (*Zur stilistischen Funktion der Sondersprache* ***Lekoudesch*** *in südwestdeutschen Erzählungen*). Pornind de la constatarea că acest „limbaj special" (Sondersprache), care funcţiona, iniţial, ca argou profesional, ajunsese să mascheze încălcări ale tabuurilor sociale, autorul analizează câteva anecdote a căror poantă consta fie în păcălirea unei persoane care nu înţelege ce i se spune, fie în demascarea (şi pedepsirea) celui care iniţiază păcăleala, de către un cunoscător (nebănuit) al argoului. O dată cu dispariţia – motivată istoric – a acestui limbaj special, singura lui şansă de a lăsa urme este această anecdotă.

O abordare contrastivă a unei chestiuni de sintaxă dialectală – randamentul conjuncţiilor în graiurile dacoromâne şi în cele suabe – găsim la Magdalena Vulpe (*Die Leistung der Satzkonjunktion in gesprochener Sprache: Rumänisch-Schwäbisch kontrastiv*). Pornind de la două studii comparabile ca temă, material şi metodă, autoarea constată că modul de funcţionare a conjuncţiilor în varianta vorbită a celor două idomuri prezintă mai multe asemănări decât deosebiri. Cele dintâi pot fi explicate sociolingvistic şi psiholingvistic prin mentalităţi lingvistice analoage, cele din urmă prin structura internă a idiomurilor comparate (de exemplu prin limitarea, în română, a utilizării infinitivului subordonat unui verb) sau prin convenţii diferite în analiza gramaticală (de exemplu considerarea lui *să,* în mod simultan, drept morfem al conjunctivului şi drept conjuncţie subordonatoare).

Dintre comunicările care descriu şi discută structuri sintactice din dialectele germane de sud-vest (Damaris Nübling, *Der alemanische Konjunktiv II zwischen Morphologie und Syntax. Zur Neuordnung des Konjunktivsystems nach dem Präteritumschwund;* Katharina Wild, *Zur Verbstellung in den schwäbischen Mundarten Südungarns;* Andreas Lötscher, *„Guet, sind si doo". Verbstellungsprobleme bei Ergänzungssätzen im Schweizerdeutschen*), cea prezentată de Lötscher se remarcă prin bogata „orchestraţie" metodologică. Pentru descrierea unei particularităţi sintactice a elveţienei vorbite (inclusiv a celei standard) – poziţia necanonică a verbului din subordonată în anumite construcţii paratactice cu (1) subiectivă şi cu (2) condiţională ireală –, autorul stabileşte restricţii semantice (privind verbul regent), de topică, sintactice (acceptabilitate crescută în cazul regentei impersonale cu predicat nominal eliptic de copulă). Acestora li se adaugă consideraţii de natură pragmatică: regenta nu poate fi negativă, nu trebuie să fie reliefată; secundara nu poate fi contrastivă sau accentuată; în cadrul conversaţiei, ambele tipuri studiate se situează în plan secundar, exprimând o apreciere asupra unei chestiuni deja aduse în discuţie, fără a argumenta sau a provoca o cotitură tematică. În legătură cu aceste restricţii, uneori greu de precizat, şi cu gradul de acceptabilitate a anumitor formulări construite artificial, autorul remarcă: „Asemenea nesiguranţă poate fi considerată tipică pentru formulări numai pe jumătate sistematice şi gramaticale, parţial idiomatice. Cu anumite predicate, mai mult sau mai puţin stereotipe, expresiile acestea sunt obişnuite şi nemijlocit acceptabile; cu predicate semantic înrudite, fiecare vorbitor trebuie să decidă, în mod individual, dacă această extindere a utilizării asupra unui context eventual neobişnuit mai poate fi acceptată ca o generalizare legitimă sau trebuie respinsă ca încălcare a habitudinilor idiosincratice" (p. 90). Discutând, cu multă prudenţă, originea acestor construcţii, Lötscher pune în legătură caracterul lor cvasiidiomatic cu funcţia lor conversaţională ritualizată.

O anumită predilecţie pentru fenomene lingvistice periferice în raport cu sistemul – şi de aceea neglijate de cercetare – se remarcă şi în tematica „miscelelor": Elvira Glaser *(Hoi!)* şi Dieter Herz

(Das „I freilich!" der Gustel aus Blasewitz in „Wallensteins Lager") se ocupă de interjecţii, Gerhard W. Baur *(Grüssliches)* de variaţia salutului în funcţie de momentul istoric, de zona geografică, de situaţie şi de poziţia de rol a interlocutorului – aşa cum a cunoscut-o într-o viaţă de om.

Dacă aceste contribuţii se încadrează în tematica propusă, putând fi atribuite stilisticii în sens larg, celelalte „articole mărunte" îşi permit să trateze chestiuni variate: raportul limbă standard / dialect (Hans Kuhn, *Ist das Öffentlichkeitsschweizerdeutsche noch Mundart?*), lexicul (Reiner Hildebrandt, *Alemanische Parallelen zum Wortschatz der Hildegard von Bingen;* Hubert Klausmann, *Der Spätrömische Limes als Grenze romanischer Reliktwörter*), geografia lingvistică (Robert Hinderling, *Zur sprachgeographischen Lage der Stadt Basel*) sau tehnica redării cartografice a unor fenomene de fonetică istorică (Ulrich Knoop, *Die Zweite Lautverschiebung (p, t, k) und die Drucklegung des „Sprachatlas des deutschen Reichs"*). Stilistica dialectală sau a limbii curente nu prea este, de fapt, reprezentată în volum. Conferinţa lui Hermann Bausinger, ţinută la deschiderea colocviului, analizează efectele stilistice obţinute din alternarea elementelor lingvistice dialectale cu cele standard mai ales în literatură, atât în cea cultă propriu-zisă, cât şi în basmele repovestite de fraţii Grimm şi de imitatorii lor. Cele câteva observaţii referitoare la povestirile nonliterare (anecdote sau amintiri) vizează, în majoritatea lor, particularităţi de construcţie a textului narativ popular (dramatizare, redarea dialogurilor, cuvinte de umplutură), nu elemente stilistice regionale.

Câteva cuvinte despre dările de seamă asupra activităţilor de cercetare recente. Cele mai numeroase se referă la elaborarea unor atlase lingvistice (Hubert Klausmann, *Vorarlberger Sprachatlas mit Einschluss des Fürstentums Liechtenstein, Westtirols und des Allgäus (VLATS);* Manfred Renn, *Der Sprachatlas von Bayerisch-Schwaben (SBS);* Renate Schrambke, *Südwestdeutscher Sprachatlas (SSA);* Rudolf Trüb, *Sprachatlas der deutschen Schweiz (SDS))*, între care remarcăm atlasul dialectometric prezentat de Guillaume Schiltz *(Dialktometrischer Atlas von Südwest-Baden (DASB));* la lucrări de toponimie (Thomas Jauch, *Tübinger Aktion zur Sammlung und Deutung von Flurnamen in Baden-Württemberg;* Lutz Reichardt, *Zur historischen Dialektologie des Schwäbischen: die baden-württembergischen Ortsnamenbücher;* Victor Weibel, *Das Projekt „Orts- und Flurnamenbuch des Kantons Nidwalden"*) şi antroponimie (Rudolf J. Ramseyer, *Berner Personennamen im 16. Jahrhundert;* Erika Waser, *Luzerner Namenbuch),* la dicţionare regionale (Gerhard W. Baur, *Die Arbeit am Badischen Wörterbuch in den Jahren 1993 bis 1996;* Andreas Burri, *Schweizerdeutsches Wörterbuch 1993 – 1996).* Au mai fost prezentate: activitatea nucleului ştiinţific Tübinger Arbeitsstelle şi diferite proiecte monografice, individuale sau colective: Ute Bärnert-Fürst / Beate Henn-Memmesheiner, *Arbeitsbericht des Teilprojekts B6 des SFB 245: Standard / Nonstandard als Faktor bei der Strukturierung komunikativer Stuationen;* Werner Besch, *Zur Ortssprachenforschung am Beispiel Erp. Kritische Bilanz nach (gut) 20 Jahren;* Arlette Bothorel-Witz / Dominique Huck, *Zum Forschungsprojekt „Sprachbewustsein der Mundartsprecher im Elsas. Bilanz und neue Forschungswege;* Silvia Dal Negro, *Morphosyntaktischer Sprachverfall bei den Walserni in Pomatt;* Petra Leuenberger, *Stadtsprache – Sprachen in der Stadt am Beispiel Basels;* Fredy Stäheli, *Inventarisierung bestehender Tonaufnahmen – Dokumentation Schweizerdeutschen Soziolekte im Phonogramarchiv der Universität Zürich.* Pentru negermanişti, această din urmă categorie se dovedeşte cea mai interesantă, deoarece aduce în discuţie chestiuni teoretice şi metodologice. Aşa, de exemplu, Bothrel-Witz / Dominique Huck, în urma interpretării materialului din Alsacia, ajung la concluzia că variabilele sociale „clasice": vârstă, sex, domiciliu (urban/rural), strat social, profesie nu sunt relevante luate câte una; mult mai eficientă se dovedeşte variabila [+/-] vorbitor orientat spre modul de viaţă modern şi urban. Din prezentarea critică a rezultatelor studierii exhaustive a vorbirii bărbaţilor din mica localitate renană Erp, reţinem: pentru alegerea codului lingvistic (în condiţiile diglosiei), rolul hotărâtor îl au partenerul şi tema discuţiei; variabilele sociale pot explica atitudinea lingvistică a vorbitorului, dar un rol însemnat îl are structura sa individuală, precum şi biografia lui lingvistică; statutul de navetist nu influenţează în mod semnificativ obişnuinţele lingvistice ale informatorului, mult mai importante se dovedesc calificarea şcolară şi profesională, vârsta, conştiinţa şi atitudinea lingvistică.

Dacă – cu excepţii neglijabile – comunicările şi prezentările din volum se remarcă prin rigoare ştiinţifică şi claritate elegantă a expunerii, nu poate fi trecut sub tăcere nici umorul (uneori amar) care pigmentează unele intervenţii (îndeosebi „miscelele" lui Baur, Glaser şi Herz).

Singurul regret care m-a însoţit la parcurgerea vol. 18 din seria IDIOMATICA a fost că, fiind scris în germană, prea puţini dintre colegii mei vor putea profita de conţinutul lui atât de interesant.

MAGDALENA VULPE
Bucureşti, str. Gh. Brătianu, 3

LEO F. HOYE, *Adverbs and Modality in English,* London and New York, Longman, 1997, 322 p.

Investigaţia porneşte de la premisa că, pe lângă verbele modale, „există şi alţi purtători ai modalităţii şi există un potenţial ridicat pentru asocierea diverselor elemente modale în cadrul propoziţiei". În ciuda unei acceptări generale a părerii după care contrastul modal nu este semnalat doar de verbe modale, deseori expresiile modale existente în engleză tind să fie folosite euristic doar pentru a clarifica sensul verbelor modale, arareori fiind analizate ca elemente modale cu drept deplin. Dar este evident că modalitatea nu poate fi descrisă adecvat doar concentrându-ne atenţia asupra verbelor modale în izolare, deoarece acestea pot funcţiona sinergetic în cadrul aceloraşi contexte. Analiza unui corpus de limbă confirmă ideea că elementele modale se combină şi interacţionează dinamic, rareori existând un singur purtător al modalităţii care operează izolat într-o propoziţie. După cum spune şi Palmer (1986, p. 2), „modalitatea nu este legată semantic doar de verb, ci de întreaga propoziţie".

Lucrarea examinează în detaliu un tip specific de realizare a modalităţii: colocaţia verbelor modale cu adverbele lor satelit, care dovedeşte că expresia verb modal/adverb de mod joacă un rol central în exprimarea modalităţii. Bazându-se pe adevărul că cele mai multe cuvinte nu au un sens independent, ci sunt componente ale unui grup de modale care formează un text, lucrarea doreşte să dovedească faptul că şi combinaţia verb modal/adverb de mod se conformează acestor principii de modelare, aşa încât aproape nimic nu este lăsat la întâmplare: comportarea modalelor faţă de adverbele-satelit constituie o altă caracteristică definitorie a modalelor. Aceasta poate fi identificată şi apoi trebuie folosită în procesul predării.

Cercetarea se face asupra unui corpus compus din performanţe ale vorbitorilor nativi, aşa cum sunt ele înregistrate ca date autentice de limbă. Folosind un astfel de corpus, autorul evită capcanele pe care le pune o abordare introspectivă. Mai mult, se face o distincţie între discursul verbal şi cel scris, luându-se astfel în considerare şi mediul de performanţă, investigându-se apoi şi aspecte ale conturului intonaţional al combinaţiei. Totuşi, autorul nu îşi restrânge cercetarea doar la acele combinaţii întregistrate în corpusul SEU (S(urvey of) E(nglish) U(sage)), ci analizează şi colocaţii posibile (dar neînregistrate în corpus), investigând intuiţii ale vorbitorilor nativi de limba engleză faţă de idiomaticitatea sau predictabilitatea unei anumite combinaţii. În continuare se folosesc tehnici de elicitare şi experimente de traducere pentru a verifica intuiţiile vorbitorilor nativi şi pentru a compara performanţele acestora în domeniul cercetat cu cele ale unor vorbitori care şi-au însuşit limba engleză ca limbă străină. Astfel, deşi corpusul înregistrează instanţe autentice, experimentele de elicitare produc date suplimentare despre atitudinea vorbitorului nativ faţă de potenţiala folosire a combinaţiei, rezultatele indicând clar disponibilitatea vorbitorului nativ faţă de datele lingvistice oferite.

Cartea este un exemplu clar de lingvistică funcţională ce se bazează pe argumentul lui Halliday (1994) că „limba este ce este datorită funcţiei pe care trebuie să o servească". Predicţiile corecte pot fi făcute doar printr-o investigaţie atentă a unui vast material. Autorul agreează ideea lui Lyons (1977), care oferă conceptele de „armonie modală" şi „nonarmonie modală" referitor la combinaţia verb modal/adverb de mod, precum şi a lui Perkins (1983), primul care a insistat asupra unei prezentări descriptive a expresiilor modale verbale şi neverbale, insistând asupra faptului că cel de-al doilea grup nu este doar o formă de parafrazare a celui dintâi. Hoye este, de asemenea, de acord cu Coates (1983), care, pe baza unui corpus, face referinţe explicite la indeterminarea sensului modal, lucru normal, o dată ce se recunoaşte complexitatea semantică a verbelor modale.

Autorul prezintă atitudinea sa eclectică asupra modalităţii şi tipurile de sens modal pe care le va analiza. Ca majoritatea lingviştilor, Hoye identifică distincţia dintre modalitatea epistemică şi cea